

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA ALS CARRER DE LA PALOMA 10-18,
LLEÓ, 14 (CIUTAT VELLA, BARCELONA)

Codi MHCB: 032/06

Data intervenció: del 20 al 31 de març de 2006

Joan Piera i Sancerni
Mataró, març 2006

ÍNDEX

FITXA TÈCNICA	3
INTRODUCCIÓ	4
ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC	5
NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS.....	6
MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.....	13
METODOLOGIA.....	14
DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES.....	15
CONCLUSIONS	17
BIBLIOGRAFIA.....	18
REPERTORI ESTRATIGRÀFIC.....	22
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA.....	24
1.1 Documentació fotogràfica.....	24
2.1 Documentació Planimètrica.....	27

FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer de la Paloma 10-18, Carrer del Lleó, 14
UBICACIÓ	Barri Raval (Districte Ciutat Vella) Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430276,4 Y: 458174,4 Z: 15,50m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 20 al 31 de març 2006
PROMOTOR	FECSA/ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Joan Piera i Sancerni

INTRODUCCIÓ

La present memòria recull els resultats del control arqueològic preventiu (Codi MHCB: 032/06) efectuat sobre unes obres de canalització en rasa, d'una longitud aproximada de 45m (amb el número d'expedient BAFECZE0152219), realitzades per l'empresa **Espelsa** per a **Fecsa-Endesa**.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament. Es va realitzar un Projecte d'Intervenció Arqueològica coordinat pel Museu d'Història de la Ciutat, de l'Ajuntament de Barcelona, i es va encarregar l'execució arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica va estar realitzada per l'arqueòleg Joan Piera i Sancerni i va comptar amb la supervisió del **Servei d'Arqueologia Urbana** del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Les tasques arqueològiques, simultànies a les obres, es van realitzar entre els dies 20 i 31 de març de 2006.

ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NO per la serra de Collserola, entre els deltes del Llobregat i el Besòs. Donada la seva situació geogràfica d'aquesta plana, on convergeixen dos grans eixos de comunicació (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs, Congost i Ter), ha estat des dels seus inicis un assentament important fins a establir-se com a capital de Catalunya.

La zona on es troba la intervenció arqueològica està situada al denominat Pla de Barcelona, un territori ple d'ondulacions produïdes per uns llits sobreelevats pels quals corrien les aigües dels torrents i limitats pels seus dics naturals, els quals creixen amb l'aportació dels sediments detrítics. Durant l'època prehistòrica i possiblement durant la formació de *Barcino*, aquesta zona encara presentava aquest aspecte: zona d'abundants aqüífers i estanys. Els assentaments es situarien entre els interfluvis deprimits que es formen entre una riera i l'altra.

Geològicament hi ha una unitat quaternària (pleistocè i holocè) que cobreix una de terciària. D'època quaternària a l'holocè, on es localitza l'activitat antròpica, es registren nivells d'argila, sorres i graves d'origen torrencial i col·luvial, a part dels estrats superiors que és on es registrava la major presència de restes arqueològiques d'època contemporània i moderna.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Els primers assentaments dels quals tenim notícies al barri del Raval de Barcelona els tenim situats al Neolític Antic. Són les restes que es varen localitzar a la caserna de Sant Pau del Camp, on ens mostraven l'existència d'una zona d'hàbitat i necròpolis. En aquest mateix jaciment es va documentar un nivell del Bronze i d'època romana. També s'han documentat altres jaciments per la zona que ens mostren una ocupació continuada del territori, aquesta ja no s'aturarà arribant als nostres dies a la seva màxima pressió demogràfica.

Poca cosa podem dir de les comunitats que s'establiran en aquesta zona en època prehistòrica. Els pocs jaciments excavats i la poca informació que es pot extreure només mostren petites comunitats que s'assentaren no sabem si, permanentment, o bé, en períodes estacionals puntuals. S'han trobat inhumacions i diferents retalls que poden tenir una funció de sitges, manca, però, la documentació d'estructures d'hàbitat. Només alguns petits retalls ens permeten especular en forats de pals de possibles cabanes, però no s'ha pogut determinar clarament aquest tipus d'estructures.

Tenim coneixement de l'administració del territori abans de la fundació de *Barcino*, aquest s'ordenava en vil·les que depenien de la ciutat de *Baetulo* a mitjan segle I a.n.e. Amb la seva fundació es produeix una nova reorganització del territori amb la configuració del seu *Ager*¹. Seran nombroses les vil·les documentades a l'*Ager* de *Barcino*. La majoria perduraran d'època tardorepublicana fins el baix imperi. D'aquestes destaquem la vil·la de Sant Pau, una vil·la clarament destinada a l'explotació agrícola, tal i com es demostra en el fet d'haver-se documentat un magatzem de *dolia*, la funció del qual havia de ser la d'emmagatzematge d'oli o vi. Cal també esmentar la muntanya de Montjuïc, on s'hi han documentat nombroses restes que ens permeten veure la intensa activitat industrial a la zona: el testar sota l'estadi, el forn de Nostra senyora del Port, la vil·la situada al cementiri i la pedrera des d'on s'abastia la ciutat².

¹ Territori que l'envoltava i que estava sota el seu control municipal

² Pallarès, 1975; Granados i Rovira, 1987, VVAA, 1993, p.6-17, Blanch, 1994 p.129-137

Entre els segles IV i X hi ha un gran buit en l'arqueologia a Barcelona, l'absència quasi total de restes d'aquesta època, ens obliga a comptar amb la documentació textual com a font bàsica per a conèixer com la ciutat va passant del món romà a l'edat mitja. El que sabem és que la ciutat no es va abandonar, ans al contrari, la ciutat s'expansionarà i augmentarà el seu paper com a centre administratiu i d'espai social.

Hi va haver una evolució de la vida urbana marcada en tres moments. Al segle IV la implantació del cristianisme va comportar canvis en la ciutat. Es va edificar el primer palau episcopal i es va començar a ocupar la zona extramurs. Durant el segle VI es va produir un creixement econòmic que es va traduir en una expansió i monumentalització, es varen construir noves esglésies i un nou palau episcopal. Desconeixem com va quedar la ciutat de Barcelona amb la conquesta arabo-bereber, sembla ser que els edificis no es van veure gaire afectats, si més no la majoria d'espais públics van continuar amb la seva funcionalitat encara que podrien haver patit algunes reconversions

Amb l'ocupació de Lluís el Piadós, al segle IX, la ciutat es va transformar donat que es van produir canvis en el poder; la confrontació comte - bisbe va marcar els canvis a la ciutat i l'articulació de nous edificis com a símbols de poder.

Ja a l'edat mitjana, des de mitjans del segle XI i fins a finals del segle XIII, la ciutat de Barcelona va iniciar un etapa de creixement urbà fora de les muralles, serà el denominat *suburbium*. Aquesta expansió extramurs serà, primerament, amb viles noves que creixeran al voltant dels camins que s'iniciaven de les quatre portes obertes al recinte fortificat, i més tard ocupant espais intermitjos, mal urbanitzats i separats de l'*urbs* per rieres i bosc.

Aquest creixement urbanístic va obligar al segle XIII a la construcció d'una altra línia de muralles que tindrà com a límit la Rambla. Aquest nou perímetre emmurallat no va incloure la zona del Raval però si que li va determinar la seva funcionalitat. Així doncs es va intentar d'utilitzar el Raval com espai per instal·lar-hi tots aquells oficis o activitats que dins els murs podien ser molestos, treballs i manufactures que implicaven soroll o males olors, prostitució, etc... Paral·lelament s'hi van anar emplaçant diferents ordres religiosos. De fet, la zona va anar creixent tant i va prendre una importància tal, que a finals del

segle XIV, el recinte murat s'eixamplà per a poder incloure'l. El Raval era un barri organitzat al voltant de tres grans eixos: el carrer Tallers, el carrer Hospital i el carrer Sant Pau, carrers que s'encaminaven a les portes de l'antiga muralla medieval de Barcelona.

En l'època de transició de la baixa edat mitjana i l'època moderna, l'àrea del Raval va continuar tenint la mateixa funcionalitat, la seva densitat de població era baixa amb petits cultius, sínies i pous propietat d'algun noble, ordre o institució religiosa de la ciutat que la cedia a un hortàl a cens emfitèutic o arrendada. En aquesta zona va ser on es varen establir alguns oficis, com els terrissaires i els carnissers. També es pot observar un increment del nombre d'edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses, com a resultat de la contrareforma. Bona mostra en són les construccions dedicades a la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, etc...

No serà fins als segles XVIII i XIX quan s'urbanitzà el Raval; aquest fet es produeix per la manca de terreny i la necessitat de crear nous habitatges i instal·lacions industrials. Es van obrir nous carrers i es van segregar els camps de conreu en petites parcel·les que van passar a mans de promotors mitjançant la concessió d'establiments emfitèutics. Des del 1785 al 1807, degut a la conversió de la Rambla en un passeig i al traçat rectilini del carrer Conde del Asalto (conegut com carrer Nou), es van començar a obrir nous carrers, rectificants antics camins i parcel·lant horts.

Les famílies burgeses i les seves indústries es van començar a instal·lar al Raval, fet que va comportar la creació de fàbriques que van anar ocupant els espais oberts dels quals disposava el barri. Alhora, aquests emplaçaments fabrils van implicar l'inici de l'aparició de cases d'obrers i que progressivament augmentés la demografia. Aquesta situació va provocar una notable transformació de la trama urbana, que fins aleshores s'havia mantingut intacta des d'època medieval. Restaran pocs exemples de l'organització del teixit urbà, alguns quedaran fossilitzats en les noves edificacions, d'altres desapareixeran per sempre. En ple segle XX es produeix un abandonament de les residències senyorials i les indústries es traslladen a les afores de les metròpolis.

Són nombroses les intervencions arqueològiques que s'han dut a terme en el barri del Raval en els darrers anys, les més importants són:

Carrer Sant Pau: les primeres troballes arqueològiques a la zona de Sant Pau del Camp són de l'any 1931, concretament es van documentar fragments ceràmics d'època romana i una sivella de bronze d'època visigòtica en uns moviments de terra³. No va ser fins els anys 1988-1989 que es va realitzar la primera intervenció en extensió, concretament es va excavar els solars del darrere de l'església de Sant Pau del Camp, per tal d'ubicar-hi un pàrquing. Es van documentar les dependències d'una vil·la amb una àrea destinada a magatzem i part d'una necròpolis amb tombes de *tegulae* de les quals se'n van excavar un total de 20⁴.

L'any 1991 es va dur a terme una intervenció arqueològica durant la construcció de la nova caserna de la Guàrdia Civil. A la zona més propera al carrer de Sant Pau es van localitzar 32 nous enterraments i la continuació de la necròpolis documentada l'any 1989. Aquests nous enterraments tenien les mateixes característiques que els documentats en la primera intervenció, datant-se entre els segles IV-VI d.n.e. També es varen documentar dos assentaments prehistòrics, un de l'edat del Bronze (bronze antic i bronze final III), es va registrar una mena de canalització d'aigües, vuit estructures de combustió i cinc sitges. Un segon assentament més antic corresponent al Neolític Antic i Mitjà (finals del V mil·lenni - IV mil·lenni a.n.e.) amb vint-i-quatre sepulcres d'inhumació i vint-i-vuit fogars. Als nivells més antics varen aparèixer nou sitges i retalls més petits que podrien tractar-se de forats de pal⁵.

Durant l'any 1997 es va excavar a l'interior de l'actual monestir de Sant Pau del Camp. En aquesta nova intervenció es varen localitzar tres enterraments romans a l'exterior de l'absis i restes de l'edificació eclesiàstica existent amb anterioritat a l'actual⁶.

Als darrers anys s'ha realitzat nombroses intervencions al voltant del carrer Sant Pau: al juny de 1998 es varen efectuar un total de 14 sondejos al llarg de tot el solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la

³ Tarradell, 1975 p.122; Granados, 1991 p.159

⁴ Granados, 1991 p.159; VVAA, 1993 p.108

⁵ VVAA, 1993 p.4; Granados, Puig i Farré, 1993 p.27-38

⁶ Monleón, 1997

Bomba i de les Carretes⁷. Al 2000 es va intervenir al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau⁸. Al 2001 es va excavar el carrer Sant Pau, concretament la cantonada entre el carrer Carretes i Reina Amàlia⁹. Les últimes excavacions s'han dut a terme al carrer Sant Pau cantonada amb el carrer de la Riereta¹⁰.

Pla Central del Raval: durant els mesos d'octubre i novembre de 1999 es va efectuar una actuació arqueològica a la zona coneguda com Pla Central del Raval compresa entre els carrers Sant Jeroni, Sant Antoni de Pàdua, Cadenes i Hospital. Aquesta intervenció va consistir en la realització d'unes 33 rases de sondeig al llarg del que és en l'actualitat la Rambla de Raval. Es van trobar restes del bronze inicial al sud de l'àrea intervinguda així com estructures medievals a partir del segle XV¹¹.

Ronda de Sant Pau: a l'abril de 2002 es va realitzar una actuació arqueològica en aquest carrer i es va localitzar uns 16m de muralla (segle XIV) i d'una torre adossada al seu talús. La seva excavació en extensió va permetre documentar l'estructura intacta fins al nivell del sòl de circulació de mitjan segle XIX¹².

Illa Robador: entre els mesos de maig a juliol de 2002 es va realitzar una intervenció preventiva al solar delimitat pels carrers Sant Rafael, Robador, Sadurní i Sant Josep Oriol. Aquesta prospecció va raure en la realització de 12 rases amb màquina retroexcavadora per tot el solar. Aquestes van permetre la localització d'estructures d'època medieval i moderna en una zona del predi, concretament a la part paral·lela al carrer d'en Robador. Cal esmentar la documentació, en la rasa 8000 i 11000, de ceràmica d'època prehistòrica.

Per una altra banda els mesos de novembre i desembre de 2003 es va acomplir una segona campanya de prospecció, aquest cop, al solar comprès entre els carrers Sant Rafael, Sadurní, Sant Josep Oriol i Rambla de Raval. En aquest cas es varen fer unes vuit rases per tota la zona. Destacava la rasa

⁷ Artigues, 1998

⁸ Fabregas, 2000

⁹ Artigues, 2001

¹⁰ Excavació duta a terme per J. González a principis de l'any 2005. No hem pogut tenir accés a cap informe preliminar de l'excavació, així doncs desconeixem quins resultats arqueològics es varen poder documentar

¹¹ Florensa, 2001

¹² Sales, 2002

B800 ja que es varen identificar dos retalls que van ser interpretats com un possible fossat de la ciutat de Barcelona, el material ceràmic i la morfologia dels retalls així ho indicaven.

Al llarg de 2004, del 12 de juliol fins el 31 de desembre, es va dur a terme l'excavació en extensió de l'Illa Robador, a la part delimitada pels carrers d'en Robador, Sant Rafael, Sadurní i Sant Josep Oriol. Destacava la localització de les cases medievals ubicades al llarg de carrer d'en Robador amb els seus pous i sistema de clavegueram. A més d'un seguit de pous de caire agrícola ubicats fora de la trama urbana. Pel que fa referència a l'època prehistòrica es varen registrar una sèrie de retalls indeterminats associats a tres estructures de combustió datats al bronze inicial.

Cal fer esment de la localització de murs dels diferents edificis que formarien part de les últimes construccions i reformes que corresponien a l'antic parcel·lari de l'illa de cases formada pels carrers d'en Robador, Sant Rafael, Sant Josep Oriol i Sadurní. Tanmateix es varen identificar diferents estructures de caire fabril, datades també d'època contemporània.

L'any 2005 i inicis del 2006 es va excavar la part de l'Illa Robador que mancava, la zona compresa entre el carrer Sant Rafael, l'antic carrer Sadurní, El carrer Sant Josep Oriol i la Rambla del Raval. Es va localitzar una estructura d'hàbitat d'època moderna i diferents elements identificats com a punts de captació d'aigua de diverses èpoques, medieval i moderna. També es varen documentar dos estructures de combustió i retalls indeterminats d'època prehistòrica.

Carrer Reina Amàlia 16-16bis entre febrer i març de 2004 es va excavar el solar que va donar com a resultats algun nivell d'època prehistòrica i estructures de planta circular formades per pedres, així com, abundant material arqueològic que es va atribuir a un Neolític Mitjà Peninsular (3500-2800 a.n.e.)¹³.

Filmoteca de Catalunya: el mes d'abril de 2004 es varen fer dues rases al solar comprès entre els carrers Espalter, Sant Pau, Sant Josep Oriol, i la plaça Salvador Seguí. Concretament es varen disposar ambdues en paral·lel en

¹³ Salazar 2004

direcció sudest-nordoes i una altra en forma d'”L” a l'entrada del predi. S'hi van determinar quatre fases històriques: una del segle XVI al XVIII on es va veure que la zona eren camps de conreu i van aparèixer associades restes d'una possible s'ínia; una fase del segle XVII amb murs d'un possible habitatge i un pou; una altra de finals del segle XVIII i inicis del XIX, quan va començar a urbanitzar-se el raval on van aparèixer els murs dels immobles i llurs paviments a més de dotze pous d'aigua i una última fase de final del segle XIX i segle XX on es va documentar la col·locació de nous paviments i noves clavegueres¹⁴.

Can Ricard: entre el 14 d'abril i el 9 de maig de 2005 es va realitzar una excavació al solar on estava el conjunt industrial de Sant Oleguer (entre els carrers de Sant Oleguer i Horts de Sant Pau. Es varen fer unes rases en la part perimetral del solar i uns rebaixos en tres punts puntuals del solar. Després es van baixar quatre cales de catorze per dos metres. Es va localitzar un sediment prehistòric amb material ceràmic molt rodat i una làmina de lític. La conclusió va ser que no es podia parlar de cap mena d'assentament, ni prehistòric, ni romà, ni medieval. L'únic destacable va ser la documentació de part de l'estany del Cagall¹⁵.

Pel que respecte a les intervencions que s'han realitzat en la mateixa àrea cal fer esment al seguiment de la rasa de recollida de sòlits urbans que es va dur a terme als carrers **Lleó, Lluna i Tigre** l'any 2002 on es va documentar un mur de cronologia moderna¹⁶, i el seguiment d'una rasa de Fecsa-Endesa al mateix carrer de la Paloma amb el carrer del Lleó, l'any 2003 que va donar resultats negatius¹⁷.

¹⁴ Font, 2004

¹⁵ Carretero, 2005

¹⁶ Calpena, D; Ramos, J. 2002

¹⁷ Espejo, J. 2003

MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri del Raval, es deu a què aquesta es troba en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt destacat per a la ciutat.

En el cas concret que ens ocupa, es formularen diverses hipòtesis de treball prèvies a la investigació, les quals, molt breument, fan referència a la presència d'estructures de diferents èpoques a la zona afectada. Les més significatives són:

- El solar es troba dins una de les zones pertanyents al *suburbium* de la ciutat romana de Barcino.
- Es troba dins d'una de les zones d'expansió de la ciutat en època baixmedieval.
- Aquests carrers estan situats en l'espai comprès entre la muralla existent el 1368 i la que es construï el 1378.
- Les restes del subsòl podrien permetre conèixer l'estructura i tipologia de les edificacions del segle XVIII.
- Al segon quart del segle XIX es produï la redefinició dels carrers Lluna, Tigre i Paloma.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant l'execució de les obres que ha de realitzar l'empresa Espelsa per a la realització d'una canalització per la seva xarxa de subministrament de baixa tensió.

METODOLOGIA

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E. C. Harris i per A. Carandini¹⁸.

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona. Per tal de sintetitzar la informació s'han reomplert una fitxa per cada UE que s'ha adjudicat on s'inclou els respectius apartats de descripció, documentació i relacions estratigràfiques. Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

Pel que fa referència als treballs d'obertura de la rasa i el seu control arqueològic, es va seguir en tot moment un control visual dels rebaixos que es varen realitzar. Aquests es van dur a terme amb la metodologia habitual: utilització del martell pneumàtic per a aixecar el paviment de lloses i la seva preparació de morter; i en segon lloc, l'ús del pic i la pala pel buidatge del reompliment de les rases fins a trobar la profunditat desitjada, uns 80-90 cm.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques trobades i un registre gràfic: documentació planimètrica i fotogràfica.

¹⁸ Harris, 1975, 1977 i 1979; Carandini, 1977 i 1981

DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

Les obres per a la realització d'una canalització pel subministrament de baixa tensió es varen dur a terme entre els dies 20 i 21 de març de 2006; comprenia un tram total de 45m, entre els números 10 i 18 del carrer de la Paloma i el 14 del carrer del Lleó.

Pel que fa a l'actuació arqueològica es va centrar en el control dels rebaixos del paviment i dels diferents sediments que farcién la rasa. Per una altra banda també es va excavar manualment quan les característiques de la unitat estratigràfica ho exigien.

A fi de fer més entenedora la descripció dels treballs realitzats s'ha dividit el tram de 45m en dues rases diferenciades:

- La Rasa 100, s'estenia al llarg del carrer de la Paloma uns 41m, començava al número 10 i fins al 18 anava pel cantó nord de la línia de façana de les cases. Aquest tram amidava uns 36m de llargària per 40cm d'ample, moment en que creuava perpendicularment el carrer. Aquí la rasa feia 2,65m per 85cm i connectava amb una rasa que estava davant de la façana sud del mateix carrer, uns 3,10m per 90cm.
- La Rasa 200, que estava davant del número 14 del carrer Lleó. Aquesta amidava uns 3,10m de llargària per 80cm d'ampla.

Les dues rases tenien una profunditat similar, es rebaixava un màxim de 80cm, però si es trobava un servei anterior s'aturaven els treballs a la cota on apareixien.

RASA 100

Era el tram més llarg ja que comprenia la quasi totalitat de l'obra; anava del número 10 del carrer de la Paloma i fins el número 18. Discorria paral·lelament a la línia nord de façana amb una orientació NE-SO, després creuava en perpendicular el carrer i s'unia a una altra rasa que estava a la façana sud del mateix carrer. L'orientació d'aquest petit tram era la mateixa que l'anterior.

Els treballs d'aixecament del paviment i rebaix del sediment es van fer el dia 7 i 8 de març mentre que el dia 9 es va procedir a l'aixecament del tram que

creuava perpendicularment el carrer a fi d'estorbar el menys possible tant el transit de vehicles com el de vianants.

L'estratigrafia constava d'un nivell de paviment (format per lloses rectangulars de ciment de 60x40x7cm) més la preparació de formigó que la sustentava, de 25cm de potència total (UE101), i un reompliment de sauló barrejat amb argiles de 50cm (UE102). Aquest sediment, d'aportació antròpica, forma part del farciment de rases realitzades per a la instal·lació de diferents xarxes subterrànies. Es tracta d'un nivell de sorres amb argila vermellosa barrejat amb restes de runa i escombraries contemporànies. Un cop es va assolir la cota necessària per la canalització van aparèixer tota una sèrie de serveis anteriors (gas, aigua, electricitat i fibra òptica) tant en sentit longitudinal com perpendicular a la direcció de la rasa. Per aquest motiu l'existència d'estructures arqueològiques va resultar ser negativa.

RASA 200

Aquest tram de rasa comprenia la façana de l'immoble ubicat en el número 14 del carrer del Lleó, amidava 3,10m de llargària per 80cm d'amplada i 70-80cm de fondària.

Els treballs d'obertura van realitzar-se entre els dies 7 i 8 de març.

Presentava la mateixa pavimentació (lloses rectangulars de ciment de 60x40x7cm), i la mateixa estratigrafia que la rasa anterior: la preparació de formigó d'una 20cm de potència (UE 201) i el reompliment de sauló que oscil·lava entre 50-55cm (UE 202). Aquest estrat mostrava les mateixes característiques que l'anterior, sense material arqueològic, per la qual cosa a les fitxes de les unitats estratigràfiques hem decidit igualar-los. De la mateixa manera, es va documentar la presència de nombrosos serveis anteriors (clavegueram, electricitat i aigua). Així doncs, els resultats arqueològics d'aquesta rasa són els mateixos que en l'anterior, no va aparèixer cap evidència arqueològica.

CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica, realitzada als trams dels carrers de la Paloma 10-18 i del Lleó 14 del barri del Raval, tenia com a fites descobrir i documentar possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que l'empresa FECSA-ENDESA tenia previst d'efectuar per a la realització d'una canalització per la xarxa de subministrament de baixa tensió.

Després de la realització dels treballs arqueològics podem concloure que els resultats han estat negatius. Per una banda la cota que s'ha assolit no ha permès la inhumació de cap resta arqueològica i per una altra, la gran quantitat de serveis que hi ha a la via (gas, aigua, electricitat, fibra òptica, recollida pneumàtica d'escombraries...) a una profunditat similar, han fet impossible la documentació de cap mena d'evidència històrica.

BIBLIOGRAFIA

Anfruns, J.; Majó, T.; Oms, J.L. (1993): Les restes humanes neolítiques de la caserna de Sant Pau, Annex 2 de La intervenció arqueològica a Sant Pau del Camp: un nou jaciment prehistòric al pla de Barcelona. Dins de la *Tribuna d'Arqueologia 1991-1992*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona

Artigues, P.LI. (1998): Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprés entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès) (Text inèdit)

Artigues, P.LI. (2001): Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i carrer Carretes (Barcelona, Barcelonès) (Text inèdit)

Bacaria, A.; Pagès, E.; Puig, F. (1991), Excavacions arqueològiques a l'entorn del Monestir de Sant Pau del Camp. Dins a *Tribuna d'Arqueologia 1989-1990*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona

Banks, P. (1992): L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300. Dins a *Història de Barcelona* vol II. Barcelona

Barral, X. (1992): Arquitectura, Art i Cultura. Dins a *Història de Barcelona* vol II. Barcelona

Beltran, J.; Nicolau, A. (1999): Barcelona. Topografia de poder a l'època carolíngia. El conjunt episcopal i la residència comtal. Dins de *Catalunya a l'època carolíngia. Art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*. Barcelona

Calpena, D.; Ramos, J. (2002): Memòria del seguiment Arqueològic dels Carrers Lleó, Lluna i Tigre (Ciutat Vella, Barcelona) per la instal·lació del Sistema de Recollida Pneumàtica de Residus. (Text inèdit)

Carandini, A. (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica.* Crítica. Barcelona

Carreras, F. (1916): *Geografía general de Catalunya. La ciutat de Barcelona.* Barcelona

Carreras, F. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya vol. VIII Barcelonès i Baix Llobregat*. Barcelona

Carretero, M. (2005): Memòria de la intervenció arqueològica al complex esportiu de Can Ricard (Text inèdit)

Claramunt, S. (1984): La formació del Raval de la Rambla. Dins a *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona*. La Magrana. Barcelona

Cubeles, A. (2003): Les Muralles de Barcelona. Dins *L'art Gòtic a Catalunya, vol. III*, Barcelona

Cubeles, A.; Puig, F. (2004): Les fortificacions de Barcelona. Dins *Abajo las murallas!!!*. Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona

Espejo, J. (2003): Memòria arqueològica de la intervenció efectuada als carrers del Lleó i de la Paloma (Ciutat Vella, Barcelona). (Text inèdit)

Fàbregas, M. (2003): Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona) (Text inèdit)

Florensa, A. (1957): La ciudad en la Barcelona de la edad media dins a *Cuadernos de arqueología e historia*. Barcelona

Florensa, F. (2001): Memòria arqueològica de la intervenció realitzada al Pla Central del Raval (Barcelona) (Text inèdit)

Granados, O.; Puig, F.; Farré, R. (1993): La intervenció arqueològica a Sant Pau del Camp: un nou jaciment prehistòric al pla de Barcelona. A *Tribuna d'Arqueologia 1991-1992*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona

Guàrdia, M. (2003): La ciutat de Barcelona dins *L'art Gòtic a Catalunya vol III* Barcelona

Garcia A.; Guàrdia M. (1992): Consolidació d'una estructura urbana: 1300-1516 dins *Història de Barcelona vol.III*. Barcelona

Garcia A.; Guàrdia M. (1992): Estructura urbana. La transformació callada: 1516-1714 dins *Història de Barcelona vol.IV*. Barcelona

Guàrdia, J. (1998): Memòria dels sondejos arqueològics efectuats al carrer Sant Pau núm. 82 de Barcelona (Barcelonès). (Text inèdit)

Harris, E.C. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona

Huertas, J.; Rodríguez, M. (2000): Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques. Dins a *Primer Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada

Jiménez, M. (1998): Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència efectuada al C/ Sant Pau núm. 82 de Barcelona (Barcelonès). (Text inèdit)

Martín, A. (2000): Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona, El Barcelonès) (Text inèdit)

Olivé, J. (1993): Les rieres del pla de Barcelona a mitjan del segle XIX. Dins el *III Congrés d'Història de Barcelona. Ponències i Comunicacions: La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'Història. Balanç historiogràfic d'una dècada*. Institut municipal d'Història. Barcelona

Palet, J.M. (1994): Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval segles II-I a.C.-S.X-XI d.C. En *Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona núm.1*. Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona

Palet, J.M.; Riera, S. (1993): Transformacions del paisatge en l'època altmedieval (s.X-XI) al sector de Montjuïc - el port: una aproximació històrico-geogràfica. Dins el *III Congrés d'Història de Barcelona. Ponències i Comunicacions: La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'Història. Balanç historiogràfic d'una dècada*. Institut municipal d'Història. Barcelona

Riba, O. (1993): Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona. Dins el *III Congrés d'Història de Barcelona. Ponències i Comunicacions: La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història. Balanç historiogràfic d'una dècada*. Institut municipal d'Història. Barcelona

Salazar, N. (2004): Informe preliminar de l'excavació arqueològica d'urgència al carrer Reina Amàlia 16-16 bis de Barcelona.(Text Inèdit)

Sales, J. (2002): Primers resultats de l'excavació d'un tram de muralla baix medieval de Barcelona localitzat a la Ronda de Sant Pau, a II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya. Sant Cugat del Vallès

Solé, L. (1963): Ensayo de interpretación del cuaternario barcelonés. Dins de *Miscelánea Barcinonensis*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona

Vila, P. (1977): La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat. Dins dels *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad. Seminario de Investigación A. Duran Sanpere. I Col·loqui del Pla de Barcelona.* Fac. de Geografia i Història, U.B. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona

VVAA (1958): *Geografia de Catalunya: Geografia física vol. I.* AEDOS. Barcelona

VVAA (1984): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya: El Barcelonès i el Baix Llobregat vol. VIII.* Enciclopèdia Catalana. Barcelona

VVAA (1999): *La Barcelona Gòtica.* Institut de Cultura. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona

VVAA (2002): *Diccionari d'arqueologia.* Termcat. Barcelona

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101	
Sector: Rasa 100		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.				
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses rectangulars de 60x40x7 cm fetes de ciment més la preparació de formigó que la sustenta, de 25cm de potència total.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	201	Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	102	Es cobert per		
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102		
Sector: Rasa 100		Fase:		Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.					
DESCRIPCIÓ :	Nivell de sorres barrejades amb paquets irregulars d'argila vermellosa, a més d'elements actuals (deixalles i restes de runa constructiva) de 50cm de potència total.					
MATERIAL DIRECTOR :						
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	202	Equivalent a			
	Rebleix a		Es reblert per			
	Cobreix a		Es cobert per	101		
	Talla a		Tallat per			
	Es recolza a		Se li recolza			
	S'entrega a		Se li entrega			

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 201	
Sector: Rasa 200		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses rectangulars de 60x40x7 cm fetes de ciment i la preparació de formigó que la sustenta, amb 20cm de potència en total.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	101	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	202	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 202	
Sector: Rasa 200		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Rebliment modern de rases de serveis recents.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell de sorres barrejades amb paquets irregulars d'argila vermellova, a més d'elements actuals (deixalles, formigó i runa constructiva) de 50-55cm de potència total.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	102	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	201
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

1.1 Documentació fotogràfica



Foto núm.1 Carrer de la Paloma. Vista general de la Rasa 100



Foto núm.2 Inici de la Rasa 100



Foto núm.3 Rebaixos del paviment al tram perpendicular de la Rasa 100



Foto núm.4 Final de la Rasa 100



Foto núm.5 Rasa 200, estat final



Foto núm.6 Rasa 200, detall de la estratigrafia

2.1 Documentació Planimètrica

- Planta de localització
- Planta general



Escala 1:5.000



LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

NOM DEL PROJECTE: INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA ALS CARRERS DE LAPALOMA I DEL LLEÓ.
 CODI MHCB: 032/06

MUNICIPI/S: BARCELONA

COMARCA/QUES: EL BARCELONÈS

PROVÍNCIA: BARCELONA



DISSENY I ELABORACIÓ: ALEX MORENO, DAVID SOLER
 BASE CARTOGRÀFICA: INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA
 PROJECCIÓ UTM FUS 31N AMB DATUM EUROPEU DE 1950 (PARÀMETRES ICC/UB)

